

Wat is verlies?

Een kritische bespreking van een visie van het wetenschappelijk kolonialisme op de criminele handel in zwarte mensen

Sandew Hira

Inleiding¹

Matthias van Rossum en Karwan Fatah-Black hebben een onderzoek gedaan naar de winstgevendheid van de Nederlandse mensenhandel. Dit onderzoek heeft veel aandacht gekregen in de Nederlandse pers. De strekking was: "Slavenhandel was belangrijker voor de economie dan tot nu toe werd aangenomen." De titel was: *Wat is winst? De economische impact van de Nederlandse trans-Atlantische slavenhandel.*

In deze bespreking maken we een analyse van het onderzoek en laten zien waarom de benadering die zij presenteren, past in de traditie van het wetenschappelijk kolonialisme. Ook wordt een oordeel gegeven over de kwaliteit van het onderzoek en de implicaties voor toekomstig beleid inzake het slavernijverleden.

De stelling

De auteurs beginnen met de constatering dat de verschillende debatten over de Transatlantische slavernijverleden niet geleid hebben tot "eenduidige conclusies, zoals met name rond het vraagstuk van de economische impact van slavenhandel en slavernij in het algemeen".²

De auteurs beogen "een nieuwe impuls te geven aan dit debat door een gedegen, doch voorzichtige reconstructie te presenteren van de opbrengst van de Nederlandse trans-Atlantische slavenhandel, en een eerste indicatie te geven van de mogelijke impact op de economie van de Republiek." (p. 4)
Ze voegen eraan toe: "Dit debat is van

¹ Dank aan Karwan Fatah-Black voor de toezending van het artikel en aan Armand Zunder voor zijn feedback.

² Matthias van Rossum en Karwan Fatah-Black: *Wat is winst? De economische impact van de Nederlandse trans-Atlantische, in: slavenhandel, in tijdschrift voor sociale en economische geschiedenis 9 [2012] nr. 1, pp. 3.*

groot belang in een tijd waarin het slavernijverleden weer volop in de aandacht staat en waarin cijfermateriaal in toenemende mate beschikbaar is voor academie en publiek."

De auteurs gaan in op zaken als:

- De prijs van een zwarte mens die verhandeld werd (de auteurs praten niet over mensen, maar over slaven).³ Hoe kwam die prijs tot stand, hoe werd er betaald (vaker met textiel dan met spiegeltjes en kraaltjes).
- De kosten van het kidnappen, ketenen en transporteren van een zwarte mens (ze praten over de kosten van een slaaf, waarmee bedoeld wordt de kosten van het kopen van een mens van mensenhandelaren).
- De winst is het verschil in opbrengsten en kosten.

Vervolgens duiken ze in de historische data over de prijzen en aantallen mensen die getransporteerd zijn en vragen zich af: hoeveel winst hebben de handelaren gemaakt en wat heeft het voor effect gehad in de economie?

De auteurs concluderen "dat de opbrengst (in de vorm van brutomarge) van de Nederlandse trans-Atlantische slavenvaart in de zeventiende en achttiende eeuw tussen de 63 en 79 miljoen gulden is geweest.. (p. 23). Ze stellen triomfantelijk dat deze "aanzienlijk

³ Typerend voor het wetenschappelijk kolonialisme is dat zij het systeem van handel in zwarte mensen niet beschouwen als een criminele activiteit, zoals de Verenigde Naties die systeem in 2011 hebben bestempeld. Ze maken een onderscheid tussen de legitieme handel "de legale slavenhandel" en de illegitieme ("de illegale slavenhandel") (p. 14). Ook is hun terminologie nog verankerd in dat van het wetenschappelijk kolonialisme. Ze praten over slavenhandel zoals je praat over handel in koeien, kippen en varkens in plaats van over mensenhandel. Ze gebruiken de koloniale term "slaaf" of "slaven", "slavenhandel" etc. in plaats van handel in zwarte mensen. Om mensen voor de gek te houden gebruiken ze tweemaal de term "tot slaaf gemaakt" (aan het begin van de tekst) en op 263 plekken de koloniale termen als slaaf.

hoger [is] dan de schattingen van Piet Emmer en Henk den Heijer die tot nog toe werden aangehouden – voor de jaren 1675-1740 ongeveer 23 miljoen gulden.” (p. 23).

Fijn om te weten, maar wat is de relevantie hiervan? De auteurs: “Met deze nieuwe reconstructie van de brutomarge wil dit artikel tegenwicht bieden aan de vele benaderingen die zich slechts richten op ‘winstberekeningen’, waarin de nadruk ligt op de slavenhandel als een handel die van weinig economisch belang zou zijn geweest en gekenmerkt werd door beperkte winsten.” (p. 24).

Goed, de auteur stellen vast dat de winst uit de handel in zwarte mensen niet 23 miljoen is, maar 63-79 miljoen, dus 3-4 keer groter. Wat moeten we hiermee?

De auteurs hebben ideeën voor toekomstig onderzoek: “Voor Azië is het laatste decennium aangetoond dat sprake was van omvangrijke en diverse culturen van slavernij, en vooral ook een levendige handel in slaven. Diverse auteurs hebben geprobeerd de studie van dit fenomeen in deze regio een impuls te geven, maar vooralsnog zijn niet meer dan aanzetten daartoe gegeven. Met de aankomende ‘herdenking’ van de afschaffing van slavernij in de Nederlandse koloniën (1863-2013) lijkt het hoog tijd om de handschoen op te nemen, en het onderzoek en debat in een breder perspectief te heropenen.” (p. 25-26).

Beoordelingscriteria

De waarde van deze bijdrage aan het onderzoek naar het criminele systeem van slavernij beoordelen we aan de hand van de volgende vragen?

Ten eerste, in welke mate draagt hun artikel bij tot het vergroten van het inzicht in de aard van het criminele systeem van slavernij? Ten tweede, welke beleidsconsequenties kun je trekken uit het artikel?

De vraagstelling

Het eerste probleem met het artikel is de vraagstelling. Het wetenschappelijk kolonialisme stelt vragen vanuit het perspectief van de kolonisator en beantwoordt deze ook vanuit dat perspectief. De stroming van Decolonizing the Mind stelt vragen vanuit het perspectief van de slachtoffers van de misdaden van de kolonisator.

De titel van het artikel is: Wat is winst?

In de uitwerking wordt dan gekeken naar de hoogte van de winst die Nederlandse criminelen maakten met de handel in zwarte mensen.

In een evenwichtige benadering van de mensenhandel zou men de vraag moeten stellen: wat is winst en het verlies van de mensenhandel in plaats van alleen de winst. Die eenzijdige benadering is typisch voor het ideologische karakter van deze verhandeling. Het verhuult het verlies.

Vanuit decolonizing the mind wordt deze vraag wel gesteld: wat is winst én verlies? Bij verlies gaat het om de vraag: wat is de impact van de handel in zwarte mensen voor zwarte mensen en hun samenleving? Je zou denken dat, zelfs als je belangstelling hebt voor de vraag hoe groot de winst was die Nederlandse criminelen hebben behaald met hun criminele activiteiten, je toch nog zou kijken naar het verlies dat de slachtoffers van hun misdaden hebben geleden. In het artikel wordt met geen woord hierover gerept. En dat is kenmerkend voor de hele benadering en hun perspectief.

Het spreekt voor zich dat als je vanuit een winst-en-verlies perspectief kijkt naar mensenhandel en slavernij alles op zijn kop komt te staan.

Stel dat je een studie zou doen over de vraag hoe groot de winst was van de transportbedrijven die Joden vervoerden naar de werkkampen en gaskamers tijdens de holocaust. Als blijkt dat de winst groter was dan tot nu toe werd aangenomen, dan kun je denken dat je een geweldige vondst hebt gedaan. Maar als je vervolgens in je vraagstelling betreft: wat is het verlies tijdens de holocaust, dan lijkt de hele exercitie van de berekening van de winst van de transportbedrijven volstrekt belachelijk.

Nu bestaat er een uitgebreide literatuur over de vraag: wat is verlies als gevolg van mensenhandel en slavernij. Een voorbeeld is de baanbrekende studie van Walter Rodney *How Europe underdeveloped Africa* gaat uitgebreid in op deze vraag. Rodney behandelt de dramatische effecten voor Afrika en de effecten voor de mensen in Afrika.

Er is materiaal genoeg om die vraag te beantwoorden. Maar hun tunnelvisie verhindert een bredere kijk op mensenhandel en slavernij. Door hun vraagstelling alleen te beperken tot de winst van criminele

mensenhandelaren trekken ze een rookgordijn op voor de vraag die veel belangrijker is: wat was het verlies voor de slachtoffers van deze misdaad? Maar daar zijn wetenschappelijke kolonialisten nooit in geïnteresseerd geweest. Deze studie is geen uitzondering.

Daardoor is de studie ver beneden het niveau wat je zou moeten verwachten: het betreft niet eens de basisliteratuur die nodig is om het onderzoek inhoud te geven. Dat geldt niet alleen voor de vraag: wat is verlies, maar ook voor de vraag wat is winst.

De methode van vergelijking

De auteurs komen met hun berekening uit op een bedrag van 63-79 miljoen gulden en zetten dat af tegen het bedrag dat de racisten Emmer en Den Heijer hebben berekend⁴; die komen uit op 23 miljoen.

De enige relevante conclusie die ze trekken is: we hebben een hoger bedrag gevonden dan Emmer en Den Heijer. Als ze een beetje de literatuur hadden verkend, dan hadden ze kunnen weten dat Armand Zunder een studie heeft gepubliceerd waarin een uitgebreide calculatie is gemaakt van de bijdrage die alleen Suriname geleverd heeft aan de Nederlandse economie. Hij heeft de cijfers verzameld over de migratie van kapitaal in de vorm van importen uit diverse bedrijfstakken van de kolonie Suriname in Nederland, 1683 tot 1940. In Euro's van 2006 gaat het om een bedrag van 125 miljard.⁵ In dit bedrag is dan niet meegenomen de zogenaamde multiplier-effecten. Dat zijn de effecten van de productie van suiker e.d. op de toeleverende bedrijfstakken en de bedrijfstakken die deze producten verwerken. Dan is het bedrag van de bijdrage aan de economie aanzienlijk hoger.

In de media wordt het bedrag van 700 miljoen euro genoemd als omrekening van het bedrag van 63-79 miljoen gulden. In het artikel wordt het bedrag van 700 miljoen Euro niet genoemd. De bijdrage van de mensenhandel in de economie moet je afzetten tegen de bijdrage van de koloniale productie aan de Nederlandse economie. En

⁴ Het racistische karakter van de stellingen van Den Heijer wordt besproken in Sandew Hira: Geluk bestaat en het is heel dichtbij. Over liefde, seks, politiek en andere onbelangrijke zaken in het leven. Amrit, Den Haag 2012, p. 207-212 en in: Sandew Hira: De slavernij. Het witwassen van een zwarte bladzijde uit de Nederlandse koloniale geschiedenis. Commentaar op de NTR serie vanuit een gedekoloniseerd perspectief. Amrit, Den Haag 2011. De racistische stellingen van Emmer worden besproken in Sandew Hira: Decolonizing the mind. Een fundamentele kritiek op het wetenschappelijk kolonialisme. Amrit, Den Haag 2009.

⁵ Armand Zunder: Herstelbetalingen. De 'Wiedergutmachung' voor de schade die Suriname en haar bevolking hebben geleden onder het Nederlands kolonialisme, p. 206. Amrit, Den Haag

dan stelt de bijdrage van de mensenhandel niet veel voor, namelijk 0,5%. 99,5% van de bijdrage aan de Nederlandse economie, kwam niet vanuit de mensenhandel, maar vanuit de productie in de koloniën. Het percentage zou moeten worden gecorrigeerd voor de verschillen in periode, maar aan de andere kan zijn de multiplier effecten voor de productie ook veel groter dan voor de handel.

De bijdrage van de mensenhandel aan de economische ontwikkeling van Nederland in vergelijking met de productie stelt dus amper iets voor.

Dat is ook logisch: de grootste bijdrage aan de Europese economie is niet geleverd vanuit de mensenhandel, maar vanuit de productie van de koloniën voor de markten in Europa. De bijdrage van de mensenhandel is marginaal in vergelijking met de productie van tot slaaf gemaakte mensen. Dus als je al een vergelijking wilt maken, maak dan deze relevante vergelijking. Het is typerend voor de kwaliteit van het onderzoek dat zelfs de basisliteratuur hierover niet is geraadpleegd en daardoor de relevante vergelijking volledig uit beeld is geraakt. Het is het bekende rookgordijn dat de echte feiten onttrekt aan het oog van de argeloze lezer(es). Het bedrag van 125 miljard is wel iets anders dan het bedrag van 700 miljoen dat geassocieerd wordt met wat slavernij heeft opgebracht.

Beleidsconsequenties

De meest in het oog lopende beleidsvraag die naar aanleiding van hun cijfers zou moeten worden gesteld is: wat betekenen deze cijfers voor de discussie over herstelbetalingen in plaats van de vraag: hoe het zat met de handel in mensen in Azië.

In het Nederlandse recht bestaat het concept van de pluk-ze wetgeving. Dat houdt in dat winsten die criminelen maken uit hun criminele activiteiten in beslag zouden moeten worden genomen. Wetenschappelijk zijn de heren zo enorm gedrild in het ontkennen van slavernij als een misdaad tegen de menselijkheid dat ze niet eens zien dat deze cijfers nu gebruikt zullen worden om het bedrag van herstelbetalingen te verhogen.

In de berekening van Armand Zunder is het bedrag voor herstelbetalingen vastgesteld

aan de hand van de looncomponent in de waarde van de agrarische productie en het bedrag dat betaald is aan criminele exploitanten van zwarte mensen bij de afschaffing van slavernij (compensatie voor menselijk leed). Nu kunnen we de cijfers over de opbrengsten van de mensenhandel hieraan toevoegen vanuit het concept van de pluk-ze wetgeving.

Deze logische beleidsconsequentie is volledig uit het zicht van de auteurs verdwenen omdat ze het systeem niet zien als een criminele activiteit en daarom helemaal niet op het idee komen van de pluk-ze wetgeving.

In plaats daarvan gaan ze hun aandacht richten op de vraag of slavernij in Azië heeft bestaan en hoe dit soort berekeningen ook daar gemaakt kunnen worden.

Conclusie

Concluderend kunnen we stellen dat:

- het onderzoek geen gebruik heeft gemaakt van de basisliteratuur die op dit terrein aanwezig is en daardoor eenzijdig is haar benadering. Ze kijkt alleen naar winst en niet naar verlies.
- het onderzoek een verkeerde vergelijking maakt over de omvang van de bijdrage van deze criminele activiteit aan de Nederlandse economie. De vergelijking hoort niet te zijn of de racisten Emmer en Den Heijer een verkeerde schatting hebben gemaakt maar of de handel in mensen een grote bijdrage had geleverd aan de economie in vergelijking met de productie van goederen door zwarte mensen. En het antwoord is simpel. In vergelijking met de productie was de bijdrage van de handel marginaal (0,5%).
- de onderzoekers de belangrijkste beleidsimplicatie gewoon niet gezien hebben: de opbrengsten uit de mensenhandel moeten opgeteld worden in het bedrag voor herstelbetalingen.

Dit is wetenschappelijk kolonialisme in optima forma. Het trekt een rookgordijn op voor wat de werkelijkheid is slavernij: productie in plaats van handel, en verlies in plaats van winst.

Het gaat hier om jonge onderzoekers die in hun dankwoord verwijzen naar de volgende mensen: Ulbe Bosma, Titas Chakraborty, Karel Davids, Jacques van Gerwen, Henk den Heijer, Marcel van der Linden, Jan Lucassen, Gert Oostindie en de redactie van Holland.

Het is niet duidelijk of deze kwaliteit van het onderzoek tot stand gekomen is dankzij of ondanks hun feedback.